

Ózer Ágnes

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI,
8. ÉS 9. KÖTET

Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek 8. kötete a népfelszabadító harc 1941. november 29-e és 1942. február 17-e közötti szakaszára vonatkozó leveleket, utasításokat és parancsokat tartalmazza. Ebben az időszakban a népfelszabadító harc és forradalom igen összetett hadi- és politikai helyzetben találta magát. Ekkor is kifejezésre jutott Josip Broz Tito szervező és vezető szerepe, és így helyes irányba tudta terelni a partizánegységeket, valamint a JKP akciót.

A dokumentumok (mint a sorozat többi kötetében is) időrendi sorrendbe vannak besorolva. Tematikailag, a 8. kötet szövegeit a következőképpen csoportosíthatjuk: a közvetlen hadműveletekre vonatkozó parancsok és utasítások; közeli munkatársaihoz intézett levelek; az egyes központi és körzeti bizottságoknak küldött utasítások és helyzetjelentések; a Komintern Végrehajtó Bizottságához küldött táviratok; a Központi Bizottságok Közlönyében megjelent írások; kiáltványok és az ellenséghez intézett felszólítások. A legtöbb természetesen a partizánalakulatoknak kiadott parancs, és nem véletlenül. Akkor ugyanis a Jugoszláv Népfelszabadító Partizánosztagok Főparancsnoksága azon a területen tartózkodott, amelyen hadműveletek folytak, és ezért közvetlenül irányíthatta a hadmozdulatokat, az osztagok és csapatok parancsnokait pedig taníthatta és bírálhatta mindenre kiterjedő figyelemmel. Jellemző ebből a szempontból a sandžaki partizánosztagok főparancsnokságához intézett parancsának következő részlete is: „Kifogásoljuk, hogy szabályellenesen jártok el, amikor tudtunk nélkül és indokolatlanul vezénylitek át a századokat egyik helyről a másikra. Katonai értelemben súlyos hibát követtetek el, amikor századaitokat Bistricába, majd onnan vissza, Nova Varošba küldtetek, mert először is okot adtatok az ellenségnek, hogy erősítést vezényeljen Bistricába, aztán meg továbbálltatok a miattatok veszélybe került területről. Csapatmegmozdulásokat meghatározott céllal és feladattal kell végezni, nem pedig céltalanul sétálgatni.”

Az ilyen operatív-didaktikus parancsokon kívül a levelek és az üzenetek természetesen tartalmazzák a legfrissebb események értékelését és

magyarázatát is. Tito például szól arról is, hogy mit jelentett a németek szerbiai offenzívája, és hogy annak milyen következményei voltak, vagy megvilágítja, hogy miért kellett a Főparancsnokságnak Sandžakba, majd Kelet-Boszniaiba vonulnia. Ebben az időszakban mutatkozott meg a csetnikek igazi arca, vált világossá hazaáruló szerepük. Velük kapcsolatban írja a Kominternnek: „November 22-én három gépesített német hadosztály tankoktól és repülőgépektől támogatva, a Nedić-párti katonasággal együttműködésben százötven kilométeres fronton általános támadást indított a partizánok ellen Szerbiában... A megszállók és Nedić-pártiak elleni harcban csak a mi partizánjaink vettek részt, Draža Mihailović egységeinek nagyobb része Nedić oldalára állt. A Mihailović mellett kitartó kisebb rész, körülbelül kétszáz-háromszáz fő passzívan nézte harcunkat, majd vele együtt átmenekült Boszniaiba.”

Munkatársaihoz, a JKP Központi Bizottságának tagjaihoz és a Legfelsőbb Parancsnokság delegátusaihoz intézett leveleiben Josip Broz Tito utasításokat ad a kitűzött feladatok elvégzési módjával kapcsolatban. Ezek a levelek is részletes helyzetjelentéseket tartalmaznak, egyúttal pedig értékelik a partizánakciókat, rámutatnak az elkövetett hibákra. Külön figyelmezteti a kommunistákat arra, hogy feladatuk a lakosság harcra mozgósítása, nem különben pedig a hazaárulók leleplezése és az ellenük folytatott harc szervezése. Felhívja a kommunisták figyelmét arra is, hogy az ellenállás szervezésekor tekintettel kell lenniük a meglévő nemzeti ellentétekre és különbségekre. A forradalomnak ebben a szakaszában igen fontos volt, hogy a JKP helyes és biztos politikai harcot folytasson a megszállók és a hazaárulók ellen, és az ingadozóknak, tétovázóknak is bebizonyítsa, hogy az út, amelyen a JKP elindult, az egyetlen lehetséges, ezen haladva lehet győzelemre vinni a népet, és felszabadítani az országot.

A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságához küldött távirataiban Tito ismerteti a partizánharc eredményeit, felhívja a figyelmet arra, hogy a csetnikek a megszállók szolgálatában állnak, rámutat arra, hogy a partizánegységeknek mennyire szükségük van segélyre, nemcsak fegyverben, technikai felszerelésben, ruhában és gyógyszerben, hanem erkölcsi téren is. Fontosnak tartotta az erkölcsi támogatást, hogy bizonyossággá váljon, a partizánegységek és a jugoszláv kommunisták nincsenek egyedül a fasiszták elleni harcban, hogy áldozataik nem hiábavalóak, és hogy ezeket valaki számon is tartja.

Josip Broz Tito összegyűjtött műveinek 9. kötete az 1942. február 18. és április 8. közötti időszaktól öleli fel. Ekkor a népfelszabadító mozgalom vezetősége a felszabadított Fočában tartózkodott, ahol a harci eseményektől távol számos fontos katonai és politikai döntést hozott. Ezeknek a szövegeknek a legnagyobb része is katonai vonatkozású. Parancsnok, utasítások és a folyamatban lévő, valamint újonnan felmerülő kérdések értékeléséről és megoldásáról szóló levelek ezek. Számos közülük a felszabadított területek mindennapi életének, a katonai és polgári intézmények, valamint a néphatóságok megszervezéséről szól.

A mozgékony egységek megszervezésének szükségességét bizonyította a 2. proletárbrigád megalakulása, valamint a népfelzabardító proletár rohambrigádok szervezeti szabályzatának meghozatala.

Nagy számban vannak ebben a kötetben is olyan levelek és utasítások, amelyeket Josip Broz Tito közeli munkatársainak küldött, akik azokon a kulcsfontosságú helyeken tartózkodtak, ahol a legszükségesebb volt a fokozott hadi és politikai szervező munka. Itt olvashatók a Crna Gorában tartózkodó Svetozar Vukmanovićnak, a Moša Pijadenak, a Milovan Djilasnak, a Zágrábban időző Ivo Lola Ribárnak és az Edvard Kardeljnek címzett levelek. Tito levelei jól tükrözik, hogy írójuknak állandó kapcsolata volt szinte az egész országgal. Sokoldalú tevékenysége sem akadályozta meg abban, hogy gondoskodjon családjáról. Aggódott felesége és fia miatt, akik Zágrábban illegalitásban éltek, a Vörös Hadseregben harcoló Žarko fiáról érkező híreket pedig örömmel hallotta, és örömét megosztotta közvetlen munkatársaival is.

Titónak 1942 kora tavaszán kelt írásaiból kitűnik, hogy kitartóan, erejét és tudását latba vetve küzdött a felkelés és a fegyveres harc elismeretése és támogatása érdekében mind a Komintern, mind a nyugati szövetséges hatalmak részéről. Állandóan bizonyítania és ismételtetnie kellett, hogy a JKP és partizánegységek az egyedüliek Jugoszláviában, akik a megszállók ellen harcolnak. A Jugoszlávia megtámadásának első évfordulóján kiadott napiparancs is erről tanúskodik:

„...Óriási károkat okoztunk a megszállóknak. Városokat és egész összefüggő területeket szabadítottunk fel Szerbiában, Crna Gorában, Bosznia-Hercegovinában és egyebütt. S ez mindaddig így volt, amíg a megszállók nem találtak szolgákra a Nedić, Pećanac stb. -féle árulók személyében. Ez mindaddig így volt, amíg nem akadt egy Draža Mihailović, aki épp akkor támadott orvul hátba bennünket, amikor a legadázabb harcokat vívtuk a német és a Nedić-féle hordákkal... Azért támadott meg bennünket, mert mi Jugoszlávia valamennyi népének testvérisége mellett vagyunk, ők pedig a még kiterjedtebb nagyszerb hegemónia mellett. Azért támadott meg bennünket, mert mi elleneztük, hogy az usztasák rémtettei miatt sorra gyilkolják a horvátokat és muzulmánokat.”

Hasonló jellegű a Kominternnek küldött távirat is, amelyben az angol katonai küldöttség megérkezéséről tudósít: „Megmutattuk nekik azokat az eredeti okmányokat, amelyekből világosan látszik, hogy Draža Mihailović, Nedić pártfogásával, együttműködik a megszállókkal, és hogy rajtunk kívül senki sem harcol a megszállók ellen. Erre azt mondták, hogy a londoni jugoszláv kormánynál nincs minden rendben... Azt mondják, mi magunk vagyunk az oka annak, hogy harcunk érdekében nem fejtünk ki nagyobb propagandát külföldön.”

Az igazság azonban nehezen tört magának utat. Azok sem voltak hajlandók meghallani, akiktől a legnagyobb segítséget várta. A Függetlenségben közölt Komintern-távirat is erről tanúskodik: „Nehéz egyetér-

teni azzal, hogy London és a Jugoszláv kormány a megszállókkal tart. Itt valami nagy-nagy tévedésről lehet szó.”

Tito azonban kitartóan küldte jelentéseit, segélykérő táviratait. Ő maga már tudta, hogy ezt a harcot Jugoszlávia népeinek és nemzetiségeinek egyedül, sajátos módon kell megvívniuk. Éppen ezért összes erejét és tudását ennek a harcnak a szolgálatába állította. Hogyan képzelte és tette ezt Josip Broz Tito, erről tanúskodnak az Összegyűjtött művekben közzétett szövegek is.

Mint az előző kötetekben, itt is szembetűnő az anyag gondos rendezése. A szerkesztők igyekeztek, hogy a kor és események tanulmányozói könnyen tudják használni a megjelent forrásokat. A jegyzetek, időrendi táblázatok és térképek is ezt segítik.